

MOGUĆNOSTI PRIMENE MEĐUNARODNIH ARHIVSKIH STANDARDA ZA OPISIVANJE ARHIVSKE GRAĐE ISAD (G) U ARHIVIMA U SRBIJI

Boriša Radovanović*

UDK: 006.44:930.251/497.11)

Boriša Radovanović: Mogućnosti primene međunarodnih arhivskih standarda za opisivanje arhivske građe ISAD(G) u arhivima u Srbiji. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 7/2008, str. 353-362.

Izvirnik v srbsčini, izvleček v srbsčini in angleščini, povzetek v angleščini.

U ovom radu autor opisuje standardizaciju arhivske delatnosti u Srbiji na međunarodnom nivou i mogućnosti primene Međunarodnih arhivskih standarda za opisivanje arhivske građe ISAD (G).

UDC: 006.44:930.251/497.11)

Boriša Radovanović: Possibilities of Implementation of General International Standard Archival Description ISAD (G) in the Archives in Serbia. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 7/2008, pp. 353-362.

Original in Serbian, abstract in Serbian and English, summary in English.

In this article the author discusses the standardization of archival service in Serbia on the international level, its implementation and possibilities of implementation of optimal standards (General International Standard archival description -ISAD (G), second edition).

Ključne besede: ISAD(G), arhivski standardi, mednarodni arhivski svet, popisovanje arhivskega gradiva.

ISTORIJAT IZADE STANDARDA ISAD (G)

Standardizacija predstavlja skup postupaka kojim se određena stručna radnja proverena u praksi promoviše u pravnu normu obavezujuću za sve koji se tom delatnošću bave. Međunarodna standardizacija javila se najpre u prirodnim naukama, i to u elektrotehnici, daleke 1906. godine, kada je bila oformljena jedna međunarodna komisija IEC (International Electrotechnical Commission), koja je otpočela pionirski posao na donošenju prvih standarda u elektrotehnici. U periodu između dva rata 1926. godine bilo je ustanovljeno Međunarodno udruženje za standardizaciju ISO, ali je tek posle drugog svetskog rata u Londonu 1946. godine doneta odluka da se osnuje Međunarodna organizacija za standarde (ISO), koja je svoj rad počela 23. februara 1947. godine.

Što se tiče arhivske delatnosti, sve do 1933. godine nije bilo ni pomena o standardizaciji. Te godine u okviru jednog međunarodnog instituta (Institut International de cooperation intellectuelle) koji je bio prethodnik UNESKO-a, grupa uglednih arhivista pokrenula je pitanje izrade leksikona arhivske terminologije na više jezika. Međutim, ta akcija nije urodila plodom, ali je dvadeset godina kasnije ta ideja obnovljena na II. Međunarodnom kongresu arhivista u Hagu 1953. godine. Bio je ustanovljen Komitet za terminologiju, koji je pod rukovodstvom H. Jenkinsona

* Boriša Radovanović, arhivski savetnik Istorijiski arhiv Šumadije u Kragujevcu, Srbija.

izradio leksikon arhivske terminologije. Taj leksikon ugledalo je svetlo dana 1964. godiner (Elsevier).¹

Dalji razvoj arhivistike u svetu zahtevao je da se sve stručne radnje i poslovi kojim se štiti arhivska građa, standardizuju, čime bi se na neki način ujednačila arhivska praksa u što većem broju zemalja, a podaci na nivou fonda uvrstili u međunarodnu arhivsku mrežu koja bi bila povezana sa nacionalnim mrežama a time arhivska građa dostupna svim korisnicima širom sveta, pristupilo se 1988. godine izradi standarda za opisivanje arhivske građe.²

Na obavezu standardizacije u arhivskoj delatnosti upućuju i međunarodna pravna i društvena akta, posebno konvencije o zaštiti kulturnih dobara.³ Tako su nastali i prvi standardi koji se odnose na opisivanje arhivske građe.

Opšti međunarodni standardi za opisivanje arhivske građe ISAD (G) o kojima je ovde reč, predstavljaju prve standarde u oblasti arhivske deskripcije. Izrada njihova trajala je dugo. Prvo je Međunarodni arhivski savet pokrenuo daleke 1988. godine široku akciju, koja je imala za cilj donošenje jednog nacrtu Opštih standarda za opisivanje arhivske građe. Posle donošenja nacrtu, koji je trebalo dati na razmatranje što većem broju članica MAS-a, a potom doneti odgovarajuće upotrebljive standarde, obavezne za sve članice MAS-a. U ovaj posao krenulo se tako, što je najpre bila oformljena jedna Ad hoc komisija za standarde, koja je svoju prvu sednicu održala 1990. godine u Hor Grechazenu (Nemačka). Komisiju su činili: Vendi Daf (Wendy Duff) iz Kanade, kordinator, Majkl Kuk (Michael Cook) iz Velike Britanije, Šeron Tibodi (Sharon Thibodeau) iz SAD-a i Hugo Stibe (Hugo Stibbe) iz Kanade, koji je bio direktor projekta i sekretar. Oni su radili na izradi prvih standarda za opisivanje arhivske gradje godinu dana.

Izrada nacrtu bila je gotova do sastanka u Liverpulu 1991. godine, a godinu dana kasnije u Madridu oni su i formloano prihvaćeni pod imenom Madridski nacrt ISAD (G). Pošto su prevedeni na francuski i engleski jezik upućeni su svim članicama MAS-a raljdi stavljanja primedbi sugestija, predloga i komentara.

Posle brojnih predloga, primedbi i sugestija raspravljano je o ovom materijalu na 12. Kongresu MAS-a u Montrealu 1992. godine na otvorenoj sednici. Komisija za izradu standarda je tako na sednici u Stoholmu (Švedska) posle razmatranja pripelih predloga i sugestija uspjela da izradi konačnu verziju ovog dokumenta i da ga dostavi MAS-u na usvajanje.⁴

Rad na standardima nastavljen je i dalje, pošto je Ad hoc komisija za standarde (ICA/DDS) prerasla u Komitet. Komitet je u Pekingu 1996. godine izvršio reviziju, prve verzije stndarda zu periodu od 1996-2000. Tokom petogodišnje provere standarda u praksi i 33 primedbe od strane arhivista više zemalja koje su bile do 15. septembra 1998. godine sakupljene su u jedan radni dokument od 101 stranice, kako bi se standardi unapredili. Taj dokument je dostavljen svim članovima Komiteta

¹ Zdenka Semlič - Rajh, *Usklajena arhivska terminologija - pogoj za uspešno strokovno delo, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, PAM, Maribor, 2004, str. 113-114.

² *Interesantan jepredlog britanskih arhivista da ti podaci idu preko HE Archive Hub britanske akademske mreže i da se u prvoj fazi primene plana razvoja međunarodne arhivske mreže ti podaci nadu kod ove mreže. Videti; N. Berić, Međunarodni arhivski standardi za opisivanje arhivske građe ISADS (G) i ISAARArhivski pregled br 1-4, Arhiv Srbije, Beograd 1999, str. 207 napomena 7.*

³ A Kožar, *Problematika standardizacije arhivske delatnosti u Bosni i Hercegovini, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, PAM, Maribor, 2004, str. 124.

⁴ Videti: *ISAD(G) General International Standard Archival Description, Ottawa, 1994 str. 1-2.*

unapred. Da bi se na sednici komiteta u Hagu od 19. do 22. oktobra 1998. godine pretresao i preispitao kao prva verzija sandarda. Time je nastala nova verzija redigovanog standarda ISAD (G) koji je na trećoj plenarnoj sednici u Stoholmu (Švedska) dovršen, predat u štampu i predstavljen na 14. Međunarodnom arhivskom kongresu u septembru u Sevilji (Španija).⁵

Standardi koji su plod arhivista iz celog sveta imaju za cilj razmenu informacija o arhivskoj građi između različitih nacionalnih arhivskih službi.

Kako se radi o opštim standardima oni se odnose na opisivanje arhivske građe bez obzira na prirodu ili obim jedinice opisa. Može se reći da je njihova svrha da osiguraju izradu kompatibilnih, upotrebljivih i razumljivih opisa kako bi se olakšalo pronalaženje i razmena informacija o arhivskoj građi i korišćenje zajedničkih normativnih podataka (authority data), kao i objedinjavanje opisa iz različitih arhiva u jedinstven informacioni sistem.⁶

OPISIVANJE ARHIVSKE GRAĐE U SRBIJI

Arhivska građa prelaskom u arhiv postaje kulturno dobro odnosno osnov za rekonstrukciju događaja iz prošlosti. Ovde ona živi svoj drugi život "doživljavajući neku vrstu preporoda".⁷

Mi ćemo se ovde baviti pitanjem arhivske građe u Srbiji i njenim opisivanjem u arhivima. U prvom periodu rada arhiva u Srbiji sve do kraja šezdesetih godina prošlog veka, arhivska građa koja je dospela u arhive, posle sređivanja i obrade i osnovnog inventarisanja nije dalje tretirana, jer nije bilo jasnih i preciznih uputstava o izradi naučno obaveštajnih sredstava. Kada se pred arhiviste postavilo pitanje davanja obaveštenja istraživačima i korisnicima o arhivskoj građi i njenom sadržaju, postavlja im je i novi zadatak. Da bi se osigurao njeno dalje korišćenje bilo je potrebno arhivsku građu što bolje opisati. U početku dok je ona bila samo predmet istraživača u Srbiji su rađeni samo inventari. Posle „Okruglog stola“ u Madridu 1962. godine na kome su doneti zaključci da se arhivisti pored sakupljanja, čuvanja i klasifikovanja arhivalija moraju ubrojati i zadaci „osposobljavanje građe izradom obaveštajnih sredstava“ krtenuli su i arhivi u Srbiji na izradu naučno-obaveštajnih sredstava o arhivskoj građi koja su sadržala prve opise fondova iz građe arhiva.

Tako se sa opisivanjem arhivske građe u Srbiji započelo dosta kasno 1968. godine, bila je oformljena jedna Redakcija za izradu vodiča kroz arhivsku građu koja je dobila zadatak da po principu jedan arhiv - jedan vodič izda potrebna obaveštenja o arhivu i arhivskoj građi kako bi zainteresovani istraživač imao potrebne informacije o građi. Osnovni deo tih vodiča predstavljaju opisi arhivskih fondova i zbirki. U ovoj ediciji je do sada izašlo jedanaest knjiga. U vodičima su prikazani svi fondovi i zbirke jednog arhiva bez obzira na stepen sređenosti i do kog nivoa su obrađeni.⁸

⁵ Opšti međunarodni standardi za opis arhivske građe, Redaktor Nada Berć, Drugo izdanje, Novi Sad, 2006. Predgovor, str. 9.

⁶ S. Adžić, Međunarodni standardi i preporuke u arhivskoj delatnosti, međunarodna arhivskamreža i pristup arhivima, Naučni skup „Arhivska građa kao izvor za istoriju“, Arhiv Srbije, Beograd 2000, str. 71.

⁷ M. Milošević, Naučnoobaveštajna sredstva i naučna delatnost arhiva, Priručnik iz arhivistike, SDARJ, Zagreb, 1971, str. 197.

⁸ R. Ristić, Vodič kroz arhivsku građu arhiva, Naučni skup "Arhivska građa...", Beograd 2000, str 340.

Za svaki fond ili zbirku podaci su davani pojedinačno. Tako smo dobili dobru bazu podataka o svim fondovima arhiva u tom trenutku. Prema utvrđenoj metodologiji za naziv fonda uziman je poslednji naziv tvorca fonda a u opisu fonda dosta prostora dato je beleški o tvorcu fonda i o samom fondu.

Opisivanje arhivske građe predstavlja stručnu radnju koja ima za cilj da korisnicima pruži informacije o sadržaju arhivske građe. Kao rezultat rada na opisivanju nastaju različita informativna sredstva. U zavisnosti koju vrstu opisa vršimo razlikujemo informativna sredstva opšteg i pojedinačnog tipa. U opise opšteg tipa spadaju: pregledi, vodiči i opšti inventar, dok u pojedinačne opise spadaju: sumarni, analitički inventari, katalozi registri i opisi koji daju informacije o delovima arhivske građe jednog arhiva, fondovima posebno i dokumentima.

Princip obrade sastoji se u tome da se o već sređenoj građi, budućim korisnicima, polazeći od opšteg ka pojedinačnom, sažetim opisom, pruže najrazličitije informacije o građi, koje mu mogu koristiti radi lakšeg dobijanja podataka iz građe. I upravo ovakav način opisivanja arhivske građe pruža neprocenjive usluge korisnicima raznih profila.

Za našu temu značajna je „Pregled arhivskih fondova i zbirki u SFRJ,“ koji je pod rukovodstvom Mr. Sredoja Lalića i jedne savezne redakcije i u izdanju Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije počev od 1978. godine uspeo da u nekoliko knjiga, po ranije utvrđenoj metodologiji, objavi pregled fondova i zbirka po republikama i kao posebnu knjigu Saveznih arhiva koje se čuvaju arhivama u Jugoslaviji. Podaci koji se u ovim pregledima daju za svaki fond gotovo da su isti oni koji se traže kao obavezni za opisivanje fondova u Opštim međunarodnim standardima ISAD (G).

Za nas je svakako najznačajniji „Pregled arhivskih fondova i zbirki u SR Srbiji“, Beograd 1978. Tu su za svaki arhivski fond dati: 1. redni broj, 2. ziv, 3. mesto - sedište stvaraoca, 4. raspon godina postojanja stavraoca arhivskog fonda, 5. raspon godina građe arhivskog fonda, 6. količina arhivske građe, 7. sređenost arhivske građe.⁹ Podaci su sadržinski i grafički tako uobličeni da korisnicima pružaju osnovne informacije o arhivskom fondu i građi toga fonda u okviru arhiva u Srbiji a korisno mogu da posluže i prilikom uobličavanja podataka za opisivanje fondova po Opštim standardima koje preporučuje Međunarodni arhivski savet putem ISAD (G).

Pored vodiča i pregleda od informativnih sredstava o arhivskoj građi za našu temu važni su i objavljeni inventari o pojedinim ličnim fondovima (sumarni, analitički) i značajnijim fondovima.

Tako smo zahvaljujući trudu starijih naših arhivista koji su putem vodiča, pregleda fondova, objavljenih sumarnih i analitičkih inventara o fondovima uspeli da prate korak sa savremenom arhivistikom sve do devedesetih godina prošlog veka, gradeći tako svoje nacionalne opise arhivke građe, koji su se dosta dobro uobličili i ne odudaraju mnogo od međunarodnih standarda za opis. Oni sadrže sve potrebne elemente za fondove koji su u vreme publikovanja vodiča i pregleda bili pohranjeni u depovima arhiva na koje se odnose.

To je dragoceno pomagalo svima koji budu radili na opisivanju arhivske građe na osnovu međunarodnih standarda.

⁹ Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ/ SR Srbija, SDARJ; Beograd, 1978, str. 21.

IZVORI ZA OPISIVANJE AHIVSKE GRAĐE NA NIVOU FONDA PO MEĐUNARODNIM ARHIVSKIM STANDARDIMA ISAD (G)

Opisivanje ahivskog fonda predstavlja veoma složen zadatak arhivske teorije i prakse. Da bi mogli da pristupimo ovom zadatku moramo najpre reći šta je to fond. Prema našoj arhivskoj teoriji i praksi arhivski fond je organska skupina arhivskih dokumenata koji su nastali delovanjem nekog organa vlasti, ustanove, preduzeća, organizacije, porodice i ličnosti.¹⁰ Da bi neka građa mogla da dobije status arhivskog fonda potrebno je da zadovolji određene kriterijume. Prvi i osnovni kriterijum za formiranje arhivskog fonda je utvrđivanje samostalnosti njegovog tvorca, odnosno delovanje kao pravnog lica. Pod pojmom pravnog lica podrazumeva se kod nas „društvena tvorevina, organizacija ili zajednica kojoj je pravnim propisima data sposobnost da bude nosilac prava, obaveza i odgovornosti“. Pored toga u kriterijume za formiranje fonda spadaju: promena funkcija koje su odraz osnovnih izmena društveno - političkog i državnog uređenja, i promena u karakteru, oranzaciji i nadležnosti tvorca fonda. Ovim kriterijumima Danica Gavrilović dodaje i odluku o osnivanju i likvidaciji stvaraoca fonda i kontinuirano poslovanje vođeno u istom društveno - političkom i državnopravnom sistemu.¹¹ Nasuprot arhivskoj građi, koja je organski povezana, u arhivima srećemo i skupine arhivske građe veštački stvorene. Takvu skupinu dokumenata gde ne postoji prirodna veza, niti po svom poreklu pripadaju istom stvaraocu nazivamo zbirkom. To su: karte, plakati, fotografije, varia, pečati i dr.¹² U rečniku naziva koja se koriste u Opštim pravilima fond je definisan kao „Celina zapisa, bez obzira na njihov oblik ili nosač, koju je organski stvorio i/ili primio i koristio neki pojedinac, porodica pravno lice u obavljanju svoje delatnosti.“

Izrada tačnog prikaza neke jedinice opisa, u ovom slučaju fonda, umnogome zavisi od izvora koje ćemo koristiti prilikom izrade opisa. Pošto je cilj opisa arhivske građe da se identifikuje i pojasni kontekst i sadržaj arhivske građe kako bi se olakšala njena dostupnost korisnicima mi ćemo se koristiti određenim izvorima saznanja o fondu. Te izvore saznanja o fondu možemo podeliti u nekoliko grupa.

Prvu grupu saznanja o fondu dobijamo na osnovu građe samog fonda. To je ujedno i najvažniji izvor saznanja, jer se u građi fonda nalaze najvažniji podaci za opis fonda.

Drugu grupu saznanja čine raniji opisi fonda (popisi, katalozi, inventari, dosije fonda i dr). Ranije opisi fondova starijih arhivista sadrže dosta podataka, naročito za starije fondove.

Treću grupu čine međunarodni opšti pravni akti (ISO standardi i dr.).

Četvrtu grupu saznanja o fondu dobijamo iz literature i periodike. To su mahom raniji publikovani opisi u vodičima, katalozima i pregledima fondova i zbirku ili u stručnim časopisima i popularnim izdanjima. Za nas su svakao najznačajniji vodiči arhiva koji su izašli u ediciji Vodiči kroz arhivsku građu Srbije i vodiči kroz arhivsku građu oJVodine, kao i knjige Pregleda fondova Srbije, Vojvodine i Kosova i Metohije.

¹⁰ Uputstvo o odsređivanju kriterijuma o formiranju arhivskog fonda koje je donelo Arhivsko veće pri rhivu Srbije, od 27. 12. 1968. godine, *Stručna upustva i preporuke Arhivskog veća 1967 - 1973*, Beograd, 1983, str. 12.

¹¹ D. Gavrilovi. *Formiranje arhivskog fonda*, nav. delo, *Arhivist br 1-2*, Beograd, 1982, str. 28, 29.

¹² I. Bruk, Lj. Popović, *Arhivistikaza 3 i 4 razred usmerenog obrazovanja*, Zavod za izdavanje uxbenika, Beograd, 1985, str. 56.

CILJ OPISIVANJA ARHIVSKE GRAĐE I UVOĐENJE MEĐUNARODNIH STANDARDNA ISAD (G)

Pre nego što pređemo na metodologiju opisivanja arhivske građe po Opštim međunarodnim standardima ISAD (G), potrebno je ovde reći da se standardima ne menjaju osnovni principi arhivistike, nego se njihova vrednost ovim samo potvrđuje.

Osnovni cilj ovih standarda je da omoguće što bolju razmenu informacija o arhivskoj građi, između različitih sistema i domena, kako bi se olakšalo njeno korišćenje.

Ovi standardi sadrže model podataka i format za komunikaciju i DTD (definicija tipa dokumenta) i EAD (kodirani arhivistički opis).¹³

METODOLOGIJA OPISIVANJA ARHIVSKE GRAĐE PO OPŠTIM MEĐUNARODNIM STANDARDIMA ZA OPISIVANJE ISAD (G)

Opšti međunarodni standardi za opisivanje arhivske građe ISAD (G) uvode pojam „jedinica opisa“.¹⁴ Standardizovano je 26 elemenata opisa, koji su podeljeni na sedam područja:

1. Oblast identifikacije
2. Oblast konteksta
3. Oblast sadržaja i strukture
4. Oblast uslova pristupa i korišćenja
5. Oblast dopunskih izvora
6. Oblast napomena
7. Oblast kontrolnog opisa¹⁵

Za izradu višestepenog opisa neophodno je voditi računa o ovim principima:

- izrada opisa vrši se od opšteg ka posebnom, a pri tome se poštuju fondovske celine,
- informacije koje se dau unutar određenog nivoa treba da budu relevantne za taj nivo
- opisi treba da budu povezani između nivoa i
- nema ponavljanja informacija.

ISAD (G) daje hijerarhski model nivoa sređivanja fondova i njegovih delova. Fondovi se mogu deliti na **podfondove** (celine povezanih zapisa unutar fonda, koji pripadaju određenim administrativnim celinama, unutar stvaraoa fonda), **serije** ili

¹³ EAD je standardizovan skup semantičkih i sintaksičkih pravila za kodiranje u SGML-u (standardizovanom jeziku za označavanje) ili XML -u (proširenom jeziku za označavanje), za web pristup pretraživanje i razmenu podataka koji čine arhivistički opis. Originalno razvijen u SAD, u cilju olakšavanja pristupa i pretraživanja tradicionalnih arhivističkih informativnih sredstava preko web-a, DTD EAD se danas koriste za razmenu raznovrsnih arhivističkih višestepenih opisa. Videti: Kler Sibil, Međunarodni seminar „ Standardi za opisivanje arhivskih dokumenata“, Moskva 8 -11 februara 2005., Arhiv br. 1-2, Arhiv Srbije i Crne Gore, Beograd, 2006, str. 43 (prevela Olivera Porubović - Vidović).

¹⁴ Kao jedinica opisa podrazumeva se fizička jedinica, koja može da bude: fond, podfond, serija, podserija, združeni dokument (file), dokument (item).

¹⁵ Opšti međunarodni standardi za opisivanje arhivske građe ISAD (G), DAVNovi Sada, 2006.

skupa dokumenata koji su rezultat istog originalnog prikupljanja ili popunjavanja, koji su u većini slučajeva sličnog oblika i sadržaja koji se određuju putem posebnog naziva (fakture, evidencioni registri, odlazna pošta), **podserije** (ukoliko fizički karakter serije to sugeriše ona može biti podeljena u podserije), **predmete** „organizovane jedinice dokumenata koje je stvaralac grupisao za potrebe tekućeg korišćenja ili je to učinjeno u postupku arhivskog sređivanja, jer se odnose na isti predmet, aktivnost ili delatnost“ i **dokumente** „zabeležena informacija bez obzira na nosač zapisa ili karakteristike“ koji predstavljaju osnovne fizičke jedinice, a koristi se u rukovanju smeštaju i pretraživanju arhivske građe.

Ovakvim načinom uvodi se i višestepeno opisivanje na nekoliko nivoa. Bez obzira na nivo opisivanja, pri međunaodnoj razmeni podataka na preporuku Društva arhivista (Society of archivists) obavezno se koristi devet elemenata. Pet je iz prve grupe.

Oblast identifikacije predstavlja obavezu u svakom opisu bez obzira na kom se nivou vrši opis. U ovoj grupi opisa saržane su najbitnije informacije za utvrđivanje identiteta arhivske jedinice koja se opisuje kako bi se lakše mogla pronaći.

Na osnovu informacija sdržanih u ovoj grupi korisnici arhivske građe mogu brzo identifikovati relevantni material koji ih interesuje.

3.1. Elementi identifikacije opisne jedinice:

- 3.1.1. Signatura ili identifikacioni kod služi u svrhu razmene informacija na međunarodnom nivou
- 3.1.2. Naziv u stvari je formalan ili koncizan naziv jedinice opisa.
- 3.1.3. Vreme nastanka građe(datumi) sadrži datum nastanka i datum preuzimanja materijala u jedinici opisa
- 3.1.4. Nivo opisivanja predstavlja identifikovanje nivoa sređenosti jedinice opisa (fond, podfond, serija, podserija, predmet, dokument) i
- 3.1.5. Obim jedinice opisapredstavlja količinu, obim i veličinu i medijum jedinice opisa.¹⁶

Oblast konteksta daje mogućnost da se za traženu informaciju ustanovi pozadina, kontekst, poreklo, istorijat čuvanja i neposredni izvori preuzimanja i predaje jedinice opisa. U ovu grupu podataka spadaju:

- 3.2.1. Ime(na) stvaraoca, ukoliko ime nije uključeno u naziv,
- 3.2.2. Istorijat/biografiju stvaraoca radi smeštaja materijala u kontekst i olakšavanja njegovog razumevanja
- 3.2.3. Istorijat fonda/ zbirke(arhiviranja) kako bi se obezbedile informacije o istorijatu jedinice opisa koja je doprinela sadašnjoj strukturi i uređenju.
- 3.2.4. Preuzimanje građe sadrži neposredne izvore preuzimanja ili transfera jedinice opisa.¹⁷

¹⁶ Ovih pet elemenata Društvo je predložilo 1988. godine. Videti i Kler Sibil, Međunarodni seminar „ Standardi za opisivanje arhivskih dokumenata „ Moskva 8 -11 februar 2005. Standardi Međunarodnog arhivskog aveta ISAD (G) i ISAAAR(CPF), Arhiv br 1-2, Arhiv Srbije i Crne Gore, Beograd, 2006, str. 43.

¹⁷ Navedeni elementi smatraju se obaveznim na nivou fonda i podfonda za povezivanje podataka.

Oblast sadržaja i strukture namenjen je praćenju informacija potrebnih radi uspostavljanja smislenog nadzora nad materijalom s ciljem da se korisnicima omogući identifikovanje materijala koji žele da koriste. U ovu grupu spadaju:

- 3.3.1. Obim i sadržaj. Ovaj element ima za cilj da pruži korisnicima najkraći pregled sadržaja ili opisa dokumentarnog materijala, kako bi mogli suditi o značaju toga materijala.
- 3.3.2. Vrednovanje. Svrha ovog elementa opisa je da pruži podatke o postupcima vrednovanja, izlučivanja i utvrđivanja rokova čuvanja. Ove informacije značajne su naročito ako ove aktivnosti mogu uticati na interpretaciju arhivskog materijala.
- 3.3.3. Dopune. Ovaj element koristi se da se nazače predviđene dopune jedinice opisa.
- 3.3.4. Sistem sređivanja. Veoma važan element opisa jer pruža podatke o unutrašnjoj strukturi, poretku i sistemu klasifikacije arhivskog materijala jedinice opisa. Ovaj opis pruža informaciju korisnicima da li su arhivisti prilikom sređivanja poštovali prvobitan red a za elektronske dokumente pruža se informacija o projektu sistema.

Oblast uslova pristupa i korišćenja ima za cilj da obezbedi informacije o uslovima koji definišu pristup jedinici opisa. Sadrži pet elemenata:

- 3.4.1. Uslovi dostupnosti. Ovaj element pruža informaciju o pravnom statusu ili drugim zakonskim propisima kojima je ograničeno pravo na korišćenje arhivskog materijala sadržanog u opisnoj jedinici.
- 3.4.2. Uslovi objavljivanja ili umnožavanja. Ovim opisom daje se informacija korisnicima građe obilo kakvom ograničenju umnožavanja ili objavljivanja, kao što su autorsko pravo -copyright i dr.
- 3.4.3. Jezik/pismo arhivske građe. Ovaj element opisa daje podatke o jeziku, pismu i simbolima koji se korise u arhivskoj građi jedinice opisa.
- 3.4.4. Fizičke osobine i tehnički zahtevi. Pruža informaciju o svim bitnim fizičkim osobinama i tehničkim zahtevima koji utiču na korišćenje arhivske građe jedinice opisa.
- 3.4.5. Informativna sredstva. Ovaj element opisa pruža korisnicima informacije o svim informativnim sredstvima (inventari, vodiči, katalozi i dr.) koji su na raspolaganju u mestu čuvanja arhivske građe ili kod stavraoca dokumentarnog materijala. U ovom opisu može se pružiti i informacija ko sve poseduje informativna sredstva i gde se mogu nabaviti.

Oblast dopunskih izvora namenjen je davanju obaveštenja o arhivskoj građi koja je u vezi sa materijalom jedinice opisa. Ovde se daju i bibliografske jedinice, muzejski predmeti i arhivska građa koja se nalazi u drugim ustanovama. Ovu grupu čine četiri elementa:

- 3.5.1. Postojanje i čuvanje originala. Sadrži podatak o čuvanju originala ili uništenju istog kada se jedinica sastoji od kopija. Navodi se mesto sa najvažnijim kontrolnim brojevima.
- 3.5.2. Postojanje i mesto čuvanja kopija. Ovim elementom ukazuje se na postojanje kopija i mesto čuvanja i dostupnosti.

- 3.5.3. Rodne jedinice opisa. U ovom elementu navode se srodne jedinice opisa koje se čuvaju u istoj ustanovi ili na nekom drugom mestu.
- 3.5.4. Napomena o objavljivanju. Ovaj element opisa pru korisnicima podatke o publikacijama koje su zasnovane na pručavanju i analizi arhivske građe sadržane u jedinici opisa. Ovde su sadržane i uputnice na objavljivanje faksimila i prepisa.

Oblast napomena. Ova oblast sadrži samo jedan element

- 3.6.1. Ovaj element predviđen je za praćenje važnih informacija koje nisu zabeležene ni na jednom drugom mestu.

Područje kontrole opisa. U ovaj oblasti uključena su tri elementa:

- 3.7.1. Napomena arhiviste. Ovde se pružaju informacije važne za izvore koji su korišćeni prilikom izrade opisa kao i ko ih je izradio.
- 3.7.2. Propisi ili pravila. Ovim elementom pružaju se obaveštenja o međunarodnim, nacionalnim ili lokalnim propisima ili pravilima koji su korišćeni u izradi opisa.
- 3.7.3. Datum(i) vezan(i) za opise. Ovim elementom pruža se informacija kada je opis izrađen a uključuje podatke i ko ga je pripremio.

Arhivisti mogu koristiti svih 26 elemenata koj su obuhvaćeni ISAD (G) ali se kao što smo istakli, smatra obaveznim, mali broj koji se koristi radi međunarodne razmene informacija. To su: referentni kod, naslov, stvaralac, datum/datumi, obim jedinice opisa i nivo opisa.

Arhivisti mogu prilikom opisivanja „proširivati obim određenog arhivističkog opisa elementima koji ne spadaju u grupu neophodnih, menjajući se u zavisnosti od prirode jedinice opisa“.¹⁸

LITERATURA

- Zdenka Semlič - Rajh, *Usklajena arhivska terminologija - pogoj za uspešno strokovno delo, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, PAM, Maribor, 2004.
- N. Berić, *Međunarodni arhivski standardi za opisivanje arhivske građe ISADS (G) i ISAAR*, Arhivski pregled br 1-4, Arhiv Srbije, Beograd 1999.
- Kožar, *Problematika standardizacije arhivske delatnosti u Bosni i Hercegovini, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, PAM, Maribor, 2004.
- *Opšti međunarodni standardi za opis arhivske građe*, Redaktor Nada Berć, Drugo izdanje, Novi Sad, 2006.
- S. Adžić, *Međunarodni standardi i preporuke u arhivskoj delatnosti, međunarodna arhivkamreža i pristup arhivima*, Naučni skup „Arhivska građa kao izvor za istoriju“, Arhiv Srbije, Beograd 2000.
- Kler Sibil, *Međunarodni seminar „Standardi za opisivanje arhivskih dokumenata, Moskva 8-11 februar 2005. Standardi Međunarodnog arhivskog aveta ISAD (G) i ISAAAR(CPF), Arhiv br 1-2, Arhiv Srbije i Crne Gore, Beograd, 2006.*
- *Uputstvo o odsređivanju kriterijuma o formiranju arhivskog fonda od 27. 12 1968. godine, (Arhivsko veće), Stručna uputstva i preporuke Arhivskog veća 1967 - 1973, Beograd, 1983.*
- *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ / SR Srbija, SDARJ, Beograd, 1978.*
- M. Milošević, *Naučnoobaveštajna sredstva i naučna delatnost arhiva, Priručnik iz arhivistike, SDARJ, Zagreb, 1971.*

¹⁸ ISAD(G) 1. 13.

- *R. Ristić, Vodič kroz arhivsku građu arhiva, Naučni skup "Arhivska građa", Arhiv Srbije, Beograd 2000.*
- *D. Gavrilovi. Formiranje arhivskog fonda, nav. delo, Arhivist br. 1-2, SARJ, Beograd, 1982.*
- *Bruk, Lj. Popović, Arhivistikaza 3 i 4 razred usmerenog obrazovanja, Zavod za učenike i nastavna sredstva, Beograd, 1985.*

SUMMARY

POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION OF GENERAL INTERNATIONAL STANDARD ARCHIVAL DESCRIPTION ISAD (G) IN THE ARCHIVES IN SERBIA

General standards for description of archival materials ISAD (G) contain general directions for creation of archival descriptions. These can be implemented regardless of the form or medium or archival materials. They are usually used with existing national standards. Conceived in such a manner, the standards are easily understood and consist of purposes and regulations. In addition, there are examples given in order to facilitate their use. The descriptions made on the basis of these standards can easily be converted into XML/EAD. Also, they significantly influence the structure and importance of the information about the archival materials in Serbia. The implementation of these standards in the archives in Serbia would enable interoperability among different systems and domains.